

Kender Tamás alezredes:

INFORMÁCIÓS MŰVELETEK A TÖMEGES MIGRÁCIÓ SORÁN

ÖSSZEFOGLALÓ: Bár a 21. század kihívásait előrevetítő dokumentumok a tömeges migrációt kiemelt helyen kezelték, a 2015-ben megindult emberáradat Európát váratlanul és ebből következően felkészületlenül érte. Az EU vezető politikusai különböző módon reagáltak le a helyzetre, és elmondható talán az is, hogy ez a kívülről jövő probléma egy csapásra belsővé is vált. A „nép egyszerű fia” számára azonban a reális véleményalkotáshoz szükséges valós információ helyett sokkal inkább a köz- és a bulvármédia ad tájékoztatást, valamint a mai kor kommunikációját alapvetően meghatározó internet. Hogy valójában milyen meghatározó szerepe lehet az információnak, az információáramlásnak a „modern kori népvándorlásban”,¹ és hogy milyen információs műveletek zajlanak – nem is annyira – a háttérben, ezekre a kérdésekre keresi a választ az írás.

KULCSSZAVAK: migráció, információs műveletek, aszimmetrikus hadviselés, hibrid fenyegetés, Európa jövője

„Nem harcolni és mégis alávetni az ellenséget, ez a legjobb a jók között.”
Szun-ce²

BEVEZETÉS

A világ háborúban áll. Több egymástól független konfliktus zajlik szerte a földgolyón, melyekben államok vagy magukat államnak tituláló szervezetek, *ad hoc* vagy állandó szövetségek, illetve az államhoz, nemzethez nem köthető közösségek folytatnak folyamatos küzdelmet egymással. Ki csak gazdasági előnyökért, ki a hatalomért, ki a pusztá túlélésért harcol. Ezeknek az összecsapásoknak természetesen vannak látható és kevésbé látható módjai, eszközei. Így, míg a híradások leginkább a clausewitz-i elveknek megfelelő erőszakos cselekményekről szólnak, a figyelmes szemlélő meglátja a színpalak mögött folyó, részben vértelen, de ugyanolyan, ha nem kegyetlenebb háborút is.

Egyre inkább szembesülnünk kell azzal a megállapítással, hogy *a fegyverek nem a hatalom egyedüli eszközei, az információ, ahogy gyakran mondják, maga a hatalom.*³ Tehát, gondolhatnánk, minél több van belőle, annál nagyobb a hatalmunk. Ha azonban továbbgondoljuk ezt a tételt, rájövünk, hogy ha másoknak is rendelkezésére áll ugyanez a mennyiség, akkor nem jutunk előrébb a ranglistán. Fontosabb tehát, hogy mihez kezdünk vele. Összességében úgy látom, hogy az információ értéke és *mértéke*, valamint *saját ké-*

¹ Orbán Viktor: Egy modern kori népvándorlás zajlik ma szinte az egész világban. <http://www.breuerpress.com/2015/06/02/orban-viktor-egy-modern-kori-nepvandorlas-zajlik-ma-szinte-az-egesz-vilagban/> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 15.)

² Szun-ce: A hadviselés törvényei. (Fordította Tókei Ferenc.) Balassi Kiadó, Budapest, 1998.

³ David S. Alberts – John J. Garstka – Frederick P. Stein: Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority. CCRP Publication Series; 2nd Edition, 2000.

pességünk annak felhasználására határozza meg elsőbbségünket ebben a versenyben. Így tehát a hatalom relatív, hiszen csak másokhoz viszonyítva van értelme valóban elsőbbségről beszélni. Ezért a leglényegesebb, hogy ebben a három dologban felülmúljuk a többieket.

Ma azonban ez sem annyira egyértelmű, hiszen a robbanásszerű technológiai fejlődésnek hála az *információs forradalom* abban is kiemelkedik, hogy *szétosztja a hatalmat a szinte végtelen mennyiségű információ felett, amihez bárki hozzájuthat, aki keresi. Az emberiség történetében soha nem jutott ilyen sok ember, ilyen könnyen, ilyen sok hatalomhoz, ilyen sokféle célra.*⁴ Éppen ezért úgy gondolom, hogy ma, a 21. század elején, amikor a társadalmat *információs* címkével látjuk el, nem lehet kérdés a rendelkezésre álló információ mennyisége. Sőt korunk egyik problémája sokkal inkább az is lehet, hogy ebből túl sok ér minket.

A másik meghatározó tényező viszont a *minőség*, hiszen ebből a ránk zúduló adathalmazból nehéz kiszűrni a valóst, a megbízhatót, illetve a számunkra lényegeset. Érdekes módon ez a képességünk, azaz a minket érő, illetve rendelkezésre álló információ szűrése és „megemésztése” az evolúció során velünk fejlődött és fejlődik ma is. Nézzük csak meg nagyszüleink vagy gyermekeink információigényét és az ahhoz való hozzájutás, szűrés és feldolgozás képességét. Míg a mai átlag 40–50 éves középkorosztály többnyire megelégszik egy okostelefon „előző” változatával, a fiataloknak ez már kevés, az idősebbeknek pedig túl sok. Korosztálytól függetlenül azonban a technológiailag fejlettebb közösségek hozzászoktak ehhez, sőt igénylik is. Véleményem szerint mára kialakult a társadalomban egyfajta *információéhség*, illetve az azt szolgáltató eszközöktől való *függőség*.⁵ Összességében tehát egy olyan *információs társadalomban* élünk, melyet egyszerre jellemeznek a technológia nyújtotta előnyök, de mindazon a veszélyek is, melyeket az információtól és az információs rendszerektől való *függőség és sebezhetőség* hordoznak magukban.⁶

Hogy mindezeknek mennyi köze van az Európát ért tömeges migrációs hullámhoz? Gondoljunk csak a híradásokra, amelyek a migráció kezdetén annak kezeléséről, majd megállításáról szóltak, majd egyre több és több információ jelent meg a migráció okairól, módjáról, hatásairól stb. Minél inkább beleássuk magunkat az elmúlt időszak tömeges migrációhoz kapcsolható eseményeibe, annál inkább tudatosul bennünk, hogy a kor legmodernebb, bizonyos nem kinetikus tevékenységeit véljük felfedezni, az *információs műveleteket. A ki által, melyik oldalon, ki ellen, milyen módon* stb. kérdések vizsgálata után arra a következtetésre jutunk, hogy az élet minden területén, mindenki által és ellen, minden rendelkezésre álló eszközzel és módon, irányított és összehangolt információs tevékenységekről beszélhetünk.

Ennek a komplex küzdelemnek a bemutatásához elsőként az információs forradalom hatását vizsgálom a társadalom és a konfliktusok vonatkozásában. Ezt követően elemzem az elmúlt időszak tömeges migrációhoz köthető eseményeit, majd az ezekben fellelhető információs műveletekre utaló tevékenységeket. Végezetül az ezekből az összefüggésekből levont következtetések alapján keresem a választ a fenti kérdésekre.

⁴ Brian Nichiporuk – Carl H. Builder: Societal implications. In: In Athena's camp: preparing for conflict in the information age. RAND, 1997.

⁵ David Shenk: Data smog: surviving the information glut. HarperCollins, 1997.

⁶ Haig Zsolt: Az információs társadalmat fenyegető információalapú veszélyforrások. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/3/2007_3_4.html (Letöltés időpontja: 2016. 01. 14.)

A LEGÚJABB KOR TÁRSADALMÁNAK LEGÚJABB KIHÍVÁSA, AZ INFORMÁCIÓ⁷

Megjelenésükkor az első tűzfegyverek, a harcokcsik vagy a repülőgépek mind-mind sokkolták a kor harcosait az első csatákban. Durranások, lőporfüst, gépzaj hatotta át a harcmezőt és okozott riadalmat először a katonák, majd egyre inkább a civilek között. Az évszázadok során az ember által kifejlesztett technológiák egytől egyig helyet kaptak a különböző konfliktusokban, és mind fizikai, mind pszichikai hatásukkal befolyásolták a harc kimenetelét. A francia forradalom, majd jóval később a Nagy Háború pedig tömegessé tette a hadseregeket, és egész kontinensekre és azok teljes népességére kiterjesztette a konfliktust. Így a háború minden dimenziója kitolódott, és a harci technika fejlődésével mind véresebbé, kegyetlenebbé vált. Ebben a fejlődésben közös volt, hogy a háború valamennyi technikai eszköze fogható, tapintható, hallható stb. volt, és *hatásukat fizikai erejükkel vagy az azzal való fenyegetéssel érték el.*

Volt azonban egy másféle fejlődés is az évszázadok során, melynek szerepe a háború végkimenetelére tekintettel éppannyira fontos, ha nem fontosabb. Ez pedig a vezetéshez – legyen az államé vagy hadseregé – szükségesség információ megszerzése, feldolgozása, terjesztése és védelme, vagy éppen az ellenfél megtévesztése, vezetésének zavarása érdekében végbement technológiai és az ezzel járó eljárásbeli fejlődés.⁸ Ez annyira nem új, hogy Szun-ce külön fejezetet szán a kémek alkalmazásának, de a vezetésnek is.⁹

De ha az „Overlord” hadművelet érdekében végzett megtévesztési tevékenységekre gondolunk, vagy az első öbölháború médiakampányára, akkor láthatjuk, hogy az adott kor politikai és katonai vezetői a maguk idejében éppúgy elsődleges fontosságot tulajdonítottak az információnak. Mégis, az elmúlt évszázad legjelentősebb forradalma Garstka¹⁰ szerint az *információs technológia fejlődése volt, amely lehetőséget nyújtott az egyénnek és a különböző szervezeteknek a fejlődés nyújtotta lehetőségek kihasználására, ezzel határozottan megváltoztatva a világot, amelyben élünk.* Véleménye szerint az információs kor:

1. megváltoztatja a gazdagság létrehozásának a módját;
2. megváltoztatja a hatalom meg- és elosztását;
3. növeli a komplexitást;
4. csökkenti a távolságot a Földön;
5. csökkenti az időt, ezzel felgyorsítja életünket.¹¹

A fentieket elfogadva úgy gondolom tehát, hogy a társadalom egészére *globálisan*, az életünk minőségére és minden területére pedig *individuálisan* ható komplex kihívás ez a kor, amelyben az ember és a közösség túlélésének alapvető eleme, feltétele az információ. Éppen ezért – Arquilla¹² szavaival élve – *az információs kor konfliktusai a „tudásról” fognak*

⁷ Uo.

⁸ Munk Sándor: Az információs műveletek típusai és modelljei. Csak információs támadás és védelem? <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2002/1/z-02/chapter1.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 14.)

⁹ Szun-ce: i. m.

¹⁰ John J. Garstka az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Miniszteri Hivatala Haderő Transzformációs Irodája Műveletek és Elvek Osztályának helyettes igazgatója, valamint a hálózatalapú hadviselés elismert szakértője.

¹¹ David S. Alberts – John J. Garstka – Frederick P. Stein: i. m.

¹² John Arquilla jelenleg a Haditengerészet Egyetemének professzora. Az első öbölháborúban Schwarzkopf tábornok, később Rumsfeld tanácsadója volt. Kutatási területe a nemzetközi kapcsolatok és a kiberháború vagy hálózatalapú háború.

szólni – azaz ki mit tud, hol és mikor, és miért –, és arról, hogy mennyire érzi biztonságban saját, illetve az ellenfél „tudását” a közösség, a társadalom, a haderő vagy más szereplők.¹³

Véleményem szerint a helyzet komplexitását elsősorban a hozzáférés és a befolyásolás képessége határozza meg. Úgy gondolom, hogy a mai kor emberének információfüggőségét párhuzamba lehet állítani a drogon élő, ahhoz ragaszkodó, érte mindent megtevő emberekével. Nézzük csak meg a fiatalabb, de akár a középkorosztály elmagányosodását, ahogy a beszélgetés, a közösségi élet helyett az okostelefonok világában, szemét fel sem emelve annak „képéről” közlekedik, eszik, él. Így magától értetődőnek látszik, hogy befolyásolásuk, véleményük formálása ezt a függőséget kihasználva csak megfelelő *technológiai* és *pszichológiai felkészültséget* és persze *akaratot* igényel. Ugyanakkor a megfelelően felkészült – akár amatőr – személy is könnyedén okozhat akarva vagy akaratlan károkat. Ma már az információ, illetve az információs technológia, valamint *az információs kor fegyverei egyre könnyebb elérésének, birtoklásának és használatának lehetősége növeli az esélyét annak, hogy az eddig tehetetlen ellenfélből komoly ellenséget kreáljon.*¹⁴

A 20. század végi gondolkodók olyannyira komolyan vették az információs forradalom kihívásait, hogy az azokból fakadó kockázatok és kihívások, valamint a lehetőségek kapcsán már egyenesen információs hadviselésről kezdtek beszélni. 1995-ben Libicki¹⁵ ezt már megfogalmazta és felosztotta különböző területekre, úgymint:

- vezetési és irányítási hadviselés;
- hírszerzésalapú hadviselés;
- elektronikus hadviselés;
- lélektani hadviselés;
- hacker-, illetve szoftveralapú támadások az információs rendszerek ellen;
- információs gazdasági hadviselés (háború a kereskedelmi információ ellenőrzésével);
- kiberháború (harc a virtuális térben).¹⁶

Nem sokkal később, felismerve a helyzet komolyságát, 1998-ban megalakult a Vezetési és Irányítási Rendszerek Iskola, melynek tanfolyamán¹⁷ már a Libicki-féle felosztást és elveket oktatták. Talán nem véletlen, hogy ez az oktatási intézmény az Amerikai Egyesült Államok Tengerészgyalogsága Egyetemén belül alakult meg, hiszen a mai napig ez a haderőnem biztosítja az azonnali reagáló, elsőként bevethető erőket.

Az ügy fontosságának megfelelően más államok, katonai szövetségek, köztük a NATO is kiemelt figyelmet szentelt és szentel ma is ennek a veszélynek. Így az információs műveletekre vonatkozó, hat éve kiadott doktrínában már megállapítja, hogy *az információs tevékenységek olyan tevékenységek, amelyek az információra és az információs rendszerekre hatnak. Bármelyik szereplő végrehajthatja.*¹⁸ Talán ezzel ellentétesnek tűnik az ugyanitt fellelhető, az információs műveleteket meghatározó definíció, mely szerint: *Az információs*

¹³ John Arquilla – David Ronfeldt: A new epoch – and spectrum – of conflict. In: In Athena's camp: preparing for conflict in the information age. RAND, 1997.

¹⁴ David S. Alberts – John J. Garstka – Frederick P. Stein: i. m.

¹⁵ Martin C. Libicki a RAND testület menedzsmentjének egyik vezető tudósa és a RAND doktori iskolájának a professzora. Kutatási területe az információs technológia hatása a honi és a nemzeti biztonságra.

¹⁶ Martin C. Libicki: What is Information Warfare. ACT, 1995.

¹⁷ Ez az egyéves tanfolyam – melynek 2000–2001-ben magam is a hallgatója voltam – a jövő vezetőit készítette fel az információs hadviselésre. Az előadók között volt Libicki és Garstka is. Mára Expedíciós Hadviselés Tanfolyam néven összeolvadt egy másik kurzussal.

¹⁸ AJP 3-10. Allied Joint Doctrine for Information Operations. <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 14.)

*műveletek olyan katonai¹⁹ funkciók, amelyek tanácsokkal és koordinációval támogatják a katonai információs tevékenységeket azért, hogy ezzel megfelelő hatást érvényesítsenek az ellenfél, a lehetséges ellenfél és a NATO Atlanti Tanács által jóváhagyott más csoport akarata, felfogása és képességei ellen, a Szövetség küldetésének céljai támogatása érdekében.*²⁰

A többéves műveleti tapasztalat és a további fejlődés kapcsán a Libicki-féle osztályozás tehát tovább formálódott és finomodott. Az információs műveletek napjainkra kialakult, a NATO által meghatározott területei a következők:

- lélektani műveletek (Psychological Operations – PSYOP);
- jelenlét, megjelenés, forma (Presence, Posture, and Profile – PPP);
- műveleti biztonság (Operations Security – OPSEC);
- információvédelem²¹ (Information Security – INFOSEC);
- megtévesztés (Deception);
- elektronikai hadviselés (Electronic Warfare – EW);
- fizikai megsemmisítés (Physical Destruction);²²
- fontos vezetőkkel való kapcsolat (Key Leader Engagement – KLE);
- számítógép-hálózati műveletek (Computer Network Operations – CNO);²³
- civil-katonai együttműködés (Civil-Military Cooperation – CIMIC).²⁴

A doktrína a fentiek mellett külön figyelmet szentel a közösségi ügyeknek (Public Affairs – PA), azaz a tájékoztatási tevékenységnek is, amely ennek az írásnak a szempontjából is jelentős.

A TÖMEGES MIGRÁCIÓ – KIHÍVÁS VAGY FENYEGETÉS?

Mióta ember él a Földön, vándorol. Ki a nyáját követi, ki egy jobb élet reményében, ki a pusztaság túlélésért költözik. Ez a helyváltoztatás azonban nem mindig, sőt az esetek többségében egyáltalán nem „fájdalommentes”. Ha csak honfoglaló őseinkre gondolunk, már vitát generálhat az ok, a mód és az eredmény. Míg mi szeretünk a hősi legendára emlékezni, addig egyes történészek menekülésről, a környező szláv népek pedig erőszakról és népiirtásról beszélnek. Tehát minden nézőpont kérdése csupán, vagy a rideg tényeké? Úgy gondolom, mindkettő. A legfontosabbnak mégis az okot gondolom, amely kiváltja az elvándorlási kényszert. Tény, hogy a migrációs válság kialakulhat természetes vagy ember okozta okok miatt, és lefolyhat határokon belül és kívül.²⁵ A válságot azonban sokkal inkább a környezetre kiváltott hatás okozza. A vándorlás dimenziói térben és időben, a vándorló tömeg méretei és viselkedése, valamint a környezet, amin keresztül és ahova tartanak határozzák meg összességében, hogy „csak” kihívásról, kockázatról, vagy egyenesen veszélyről, esetleg válságról beszélünk.²⁶

¹⁹ Tehát az ebben a meghatározásban lévő katonai jelző némileg ellentétesnek tűnhet az előző bármelyik szereplő megállapítással. Tekintve azonban, hogy a doktrína a katonai szövetségre vonatkozik, ez érthető.

²⁰ AJP 3-10.

²¹ Az OPSEC része.

²² Kettős értelemben vett fizikai megsemmisítés. Egyfelől a C2-rendszerek elleni támadás, másfelől olyan katonai akciók, melyeknek „üzenete” van. Ez utóbbi pszichológiai hatása miatt „átlóg” a PSYOP területére.

²³ Számítógép-hálózaton folytatott támadás (CNA), kihasználás (CNE) vagy védelem (CND).

²⁴ AJP 3-10.

²⁵ International Organization for Migration. <http://www.iom.int/mcof> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

²⁶ Dr. Szalkai-Szell Attila: Migránsok, menekültek és bevándorlók. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2015/2015_3/15_3_forum_szalkai_szell_A4.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 01. 15.)

1999 májusában a NATO akkori azonnali reagálása erejét – AMF(L)²⁷ – mozgósították és bevetették Albániában. Az ok nem harcbavetés volt. A Jugoszlávia teljes szétesése ellen küzdő szerbek etnikai tisztogatásba kezdtek Koszovóban, aminek eredményeként egyetlen hét leforgása alatt több százezer albán származású koszovói lakos hagyta ott mindenét és lépte át a határt Albánia felé. Az albán állam sem gazdaságilag, sem fizikailag nem volt képes megbirkózni az emberáradattal. Humánkatasztrófa fenyegetett. A nemzetközi szervezetek ugyan mindent megtettek, de csak a NATO volt képes szervezett, biztonságos körülményeket teremteni és az ellátásban, elhelyezésben, gondoskodásban segíteni.

Az erre a feladatra alakult AFOR²⁸ „Allied Harbour” művelete négy hónapig tartott. Ezt követően az 500 ezer menekült ugyanolyan hirtelenséggel távozott, ahogy érkezett. Mivel ebben a feladatban részt vettem mint hadműveleti tiszt, többfajta tapasztalatot is gyűjtöttem. Ezek közül is kiemelkedik azonban, hogy bár a NATO-erők mindent megtettek a minden oldalú gondoskodás terén, a legnagyobb fejlődést a műveletek során a *civil-katonai kapcsolatok*, a *lélektani műveletek* és a *tájékoztatás* terén láttam. Ennek egyik legkézzelfoghatóbb jele az volt, hogy a műveleti központban az első hetekben nem látott, nem ismert, új személyek jelentek meg, akiknek a tevékenysége gyorsan elsődleges hangsúlyt kapott. Ezek a tevékenységek a következők voltak:

- a műveletek kezdetén
 - a menekültek tájékoztatása – hova mehetnek, mit tehetnek, mire vigyázzanak stb.;
 - a menekültek meggyőzése – ne menjenek tovább, maradjanak a táborokban, családoknál, ne folytassanak toborzást, ne féljenek stb.;
 - a helyi lakosság tájékoztatása – ki kicsoda (NATO, ENSZ stb.), milyen támogatást adhatnak-kaphatnak;
 - a helyi lakosság meggyőzése – fogadjanak be menekülteket, kerüljék a bűnözőket stb.;
 - a részt vevő és más támogató államok tájékoztatása – küldjenek még csapatokat, segílyt stb.
- a műveletek során
 - az előzőek, de kiegészültek a *műveleti biztonságért* tett lépésekkel és a *fontos vezetőkkel való kapcsolattartással*.
- a műveletek végén
 - az előzőek, de a menekültek tájékoztatása terén kiegészültek a következőkkel: várjanak a hazatéréssel, várják meg, amíg a NATO a biztonságot szavatolja.

Ez a majd' féléves misszió gyakorlatilag lefedte a menekültválság teljes spektrumát. Másfél évtizeddel később aztán újabb menekülthullám érte el Európát. Ezt azonban már nem lehetett, nem lehet helyi válságként kezelni. Míg az előző esetében Európán belül, aránylag kis helyen, összességében egymillió menekült²⁹ okozott egy gyorsan lefolyó, jól kezelhető válságot, melynek során Európa és a NATO egységesen volt képes fellépni, a mostani válság minden tekintetben más. Így:

- ok: a háborús üldöztetés mellett megjelenik a gazdasági cél;
- hely: a migráció elsődleges forrása Szíria, de érkeznek iraki, afgán, pakisztáni, bangladesi, koszovói „menekültek” is;
- cél: a „menekültek” egy jelentős része nem szándékozik hazatérni;

²⁷ ACE (Allied Command Europe) Mobile Force – Land.

²⁸ Albanian Force.

²⁹ A koszovói albánok egy jelentős része, 400–500 ezer fő Macedóniába menekült.

- méret: bár a délkeleti irányból mintegy egymillió főről beszélünk, nem szabad elfelejteni vagy külön kezelni a délnyugati irányból érkező másik egymillió főt;
- idő: ez a válság már messze meghaladta a balkánit, és vélhetőleg nem ér véget egyhamar, mivel a kiváltó okok még mindig fennállnak;
- kezelés: sem egységes európai álláspont, sem NATO-reakció nincs, sőt a válság megosztja az uniót és a világot egyaránt;
- média- és társadalmi támogatottság: a jelenlegi válságban szinte elsődleges szerepet kap a tájékoztatás és a propaganda; nem igazán fedezhető fel független híradás; attól függően, hogy melyik fél oldalán áll – támogatja vagy ellenzi a bevándorlást –, a tudósítás csak egyféle szemszögből, nemegyszer a valóságot torzítva mutatja be a helyzetet.

Ez utóbbi megfigyelés egyébként igazolja azt a tételt, hogy *minden válság a nemzetközi média reflektorfényei előtt történik. A közvélemény megértésének és támogatásának fenntartása létérdeke minden demokratikus kormányzatnak, és ez alapvetően befolyásolja minden lehetséges lépésüket, amelyek magukban foglalják a katonai akciókat is, valamint azt is, hogy ezeket hogyan prezentálják a különböző hallgatóságoknak.*³⁰

Érdeemes tehát megvizsgálni más szemszögből is, hogy tulajdonképpen *mely szereplők, milyen formában és milyen szerepkörben érintettek* ebben a migrációs válságban. Ezek, a teljesség igénye nélkül:

- menekültek: mintegy 4,7 millió szíriai civil kényszerül elhagyni hazáját³¹ a polgárháború elől, de a környező országok közül egyedül Törökország fogadja be őket; a menekültek egy biztonságosabb és jobb élet reményében elindulnak Európa, elsősorban Németország felé;
- gazdasági bevándorlók: több millió, többnyire alacsony képzettségű, elsősorban férfi, akik a családjuk előtt indulnak Európába, hogy munkát találjanak, és onnan támogassák az otthon maradtakat addig, amíg azok utánuk nem mennek; céljuk Nyugat-Európa és Skandinávia;
- Szíria mint „küldő” állam: a hatalmon lévő, hagyományos rezsim ereje az arab tavaszt követően meggyengült, majd az amerikai támogatású felkelők harcot indítottak a hatalomért; az egyre erősödő Oroszország a rezsimet támogatja, ezért egyfajta patthelyzet alakult ki, a polgárháború erősödik, növekszik a menekültek száma; az egyetlen lehetséges irány Törökország;
- más „küldő” államok: a harmadik világban bekövetkezett demográfiai robbanás következtében túlnépesedett, de gazdaságilag gyenge államok, valamint a destabilizált Afganisztán és Irak lakossága elhagyja a reménytelen országot Amerika és Európa irányába tartva; az egyik gyűjtőhely Törökország;
- Iszlám Állam: a korábban csak terrorszervezetként aposztrofált csoport „kvázi” államot hoz létre és akadály nélkül terjeszkedik; egyfelől híveket toboroz a csalódott muszlim lakosságból, másfelől elüldözi a neki nem tetsző embereket; a környező országokban polgárháború dúl, vagy nem engedik be a menekülteket, akik számra a legrövidebb út Törökországon át vezet;
- más nemzetközi terrorszervezetek: csatlakoznak és hűséget esküdnek az ISIL³²-nek, térítenek és/vagy kivégeznek, elüldöznek;

³⁰ AJP 3-10.

³¹ <http://syrianrefugees.eu/> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

³² Islamic State of Iraq and the Levant.

- Amerikai Egyesült Államok: bár határozottnak tűnő stabilizációs külpolitikát folytat a Közel-Keleten, az eredmény inkább a helyzet romlása, a teljes destabilizáció; viszont ahelyett, hogy a migráció okának a megszüntetéséért tenne, Európát győzködi a helyes irányról a befogadás tekintetében;
- Oroszország: a krími és az ukrajnai expanziót követően Európa tétovaságát és a NATO tétlenségét látva alkalmasnak látja az időt, hogy „felmelegítse” a régi kapcsolatokat; minden fórumon és irányban az orosz állam erejét hangsúlyozza;³³
- Törökország: az egyetlen valóban befogadó állam, több millió menekülttel az országban zárja a szíriai és az iraki határt; Európa és a NATO tétlensége miatt elérkezettnek látja az időt, hogy benyújtsa a számlát: a tét az unióhoz való csatlakozás és a kurd helyzet rendezése török módra; stratégiai partnere és a csatlakozás legnagyobb ellenzője Németország;
- Európa mint „befogadó”: Európa több részre szakadt; a gazdaságilag erősebb, de a migráció első hullámától távolabb eső országok liberális szellemben agítják a „határövezet” országait a „helyes útra”, ami erősíti a belső hatalmat; amikor a határországok átengedik az első hullámot, azonnal változik a kommunikáció és a belső hatalom meggyengül;
- Magyarország: a konzervatív kormány lezárja a határokat, és csak addig tartja fel a migránstömeget, amíg az fizikailag és erkölcsileg lehetséges; a támogatás teljes hiányát látva átengedi az első nagy hullámot, kikényszerítve ezzel, hogy a nyugati államok is „színt valljanak”;
- Magyar Honvédség: az egyetlen valóban hatékony erő a határon, mert csak az MH rendelkezik azonnal bevethető csapatokkal, megfelelő eszközparkkal és hatékony vezetéssel; az egyetlen probléma a jogi háttér megteremtése; a kormány látva, hogy katonák nélkül ez sem megy, megszavaztatja az Országgyűléssel a szükséges törvénymódosításokat; az MH nincs teljes egészében felkészítve és felszerelve a feladatra, de a törvényi változásoknak hála ez a helyzet heteken belül rendeződik;
- és végül a hazai és a nemzetközi média: minden tudósító, újságíró, politikus és politológus szakértő megszólal; a legnagyobb és a legismertebb csatornák mindenkit kivétel nélkül „szegény háborús menekültként” jegyeznek és a magyar „kegyetlen és kirekesztő politikát” ostorozzák, a hazai közmédia viszont az ország lakosságát akarja meggyőzni a migráció veszélyeiről; mindkét oldal csak a saját véleményét mondja; probléma: a nemzetközi média nézettsége nagyobb.

Természetesen lehetne még sorolni más szereplőket is, akik helyzetüknél és jelentőségüknél fogva szintén befolyással voltak, vannak az eseményekre. Ezek felsorolása azonban nem adna már többet a lényeghez.

Úgy gondolom tehát, hogy a biztonsági stratégiánkban foglaltakhoz képest a migráció – amely a 21. század egyik kihívása – méreteinél és a belőle fakadó problémahalmaznál fogva is már kockázattá vált, a közeljövőben viszont komoly fenyegetéssé válhat.³⁴

³³ Michael Martinez: Putin: 'If necessary, we will use' advanced military capability in Syria. <http://edition.cnn.com/2015/12/19/middleeast/syria-russia-violence/> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

³⁴ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

INFORMÁCIÓS MŰVELETEK A MIGRÁCIÓ SORÁN

Az előzőekben taglaltak alapján egyértelműnek tűnik, hogy mind a két esemény – az információs forradalom és a tömeges migráció – külön-külön is jelentős kihívást jelentenek mindennapi életünkre. A továbbiakban azt fogom megvizsgálni, milyen információs műveletek vagy azokra utaló, azokhoz hasonló tevékenységek voltak felfedezhetők a válság eddigi történetében. Ehhez elsősorban a médiában megjelent híreket és a saját tapasztalatokat tudom csak segítségül hívni. Ezért elsődlegesen csak az általam lényegesebbnek gondolt példákat emelem ki.

- lélektani műveletek
 - ISIL: minden csatornán – előszeretettel az interneten – az elfoglalandó vagy elfoglalt területeken élő civileket, helyi lakosokat fenyegeti „kivégzések” videófelvételekkel az esetleges ellenállás megtörése, az egyet nem értők elüldözése érdekében;^{35, 36} a Nyugat irányába pedig álhíreket és fenyegető üzeneteket küld zavar- és félelemkeltés céljából;^{37, 38, 39}
 - EU és az Amerikai Egyesült Államok: a magyar kormány irányába annak menekültpolitikája ellen tiltakoznak, bár a cél nem egyértelmű: a magyar kormány támadása inkább belpolitikai propagandának tűnhet, mivel nem követelnek semmit, pusztán elítélnék;^{40, 41, 42}
 - Magyarország: minden létező kommunikációs csatornán – az internettől a televízióig és a plakátokon keresztül – migrációellenes kampányt folytat, melynek célközönsége egyfelől a bevándorlók, másfelől mindenki más, aki a bevándorlást támogatná; a magyar nyelvű üzenetek azonban ezt a tevékenységet inkább a propaganda kategóriába sorolják;^{43, 44, 45}

³⁵ Iraq: Isis advance threatens civilians. <https://www.hrw.org/news/2014/06/12/iraq-isis-advance-threatens-civilians> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

³⁶ Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: Az Iszlám Állam. Terrorizmus 2.0 – Történet, ideológia, propaganda. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, Kossuth Kiadó, Budapest, 2006, 166–167.

³⁷ Leo Hohman: ISIS smuggler: We will use refugee crisis to infiltrate the west. <http://www.wnd.com/2015/09/isis-smuggler-we-will-use-refugee-crisis-to-infiltrate-west/> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

³⁸ Hannah Roberts: ISIS threatens to send... <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2958517/The-Mediterranean-sea-chaos-Gaddafi-s-chilling-prophecy-interview-ISIS-threatens-send-500-000-migrants-Europe-psychological-weapon-bombed.html> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

³⁹ Charlotte McDonald-Gibson: How ISIS threatens Europe. <http://time.com/3720076/isis-europe-migrants/> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 10.)

⁴⁰ Ulrike Daur: Austria, Hungary clash on migrant policy. <http://www.wsj.com/articles/austria-hungary-clash-on-migrant-policy-1442065231> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

⁴¹ Migrant crisis: Hungary ambassador to US defends migrant policies. <http://www.bbc.com/news/world-europe-34265238> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 18.)

⁴² Már a BBC is a magyar plakátháborútól hangos. http://hvg.hu/itthon/20150614_Mar_a_BBC_is_a_magyar_plakathaborutol_han (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

⁴³ Toroczky László: Message to illegal immigrants from Hungary. <https://www.youtube.com/watch?v=fgJRjy2Xc0c> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

⁴⁴ Rajcsányi Gellért: Lehetetlen a mérsékelt Iszlám? http://mandiner.blog.hu/2015/12/06/lehetetlen_a_mersekelt_iszlam_egy_muszlim_doktorno_vallomasa_iszlamrol_es_radikalizmusrol# (Letöltés időpontja: 2015. 12. 19.)

⁴⁵ Rosalyn Warren: Why are refugees going to Germany and will they stay. <http://www.buzzfeed.com/rossalynwarren/why-are-refugees-going-to-germany-and-will-they-stay#sdzNmeagw> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

- és végül egy *tisztázatlan szereplő*: a menekültek folyamatos befolyásolása a német álmom elérése érdekében.⁴⁶
- jelenlét, megjelenés, forma
 - Magyarország: a kormány határozottságot, elszántságot mutat mind a bevándorlók, mind a szövetségesek felé; ennek egyik megjelenési formája a határszakaszra felvonultatott és nagy nyilvánosságot kapott *demonstratív erő*,⁴⁷ amely éppúgy üzenet a bevándorlók és a világ, mint a magyar lakosság felé;
 - Oroszország: erőt és elszántságot mutat a világnak, de főleg az Amerikai Egyesült Államoknak; ennek egyik jele, hogy a legfontosabb amerikai hírcsatornák foglalkoznak az orosz jelenléttel Szíriában,^{48, 49}
 - ISIL: a saját zászló, az alkotmány, a kvázi államszervezet, a fekete ruházat és a zsákmányolt fegyverzet felvonultatása részeit képezik az ellenség elrettentésének és a támogatók bizalma erősítésének.
- műveleti biztonság
 - idekapcsolódva inkább érdekességképpen említeném meg azt a magyar katonai igényt, amelynek kapcsán a katonák névtáblái helyett – a rendőrökhöz hasonlóan – azonosító számokat gyártottak le.
- megtévesztés
 - ISIL: a közelmúlt párizsi terrorcselekményei bizonyították, hogy azok az aggodalmak, miszerint terroristák vegyülhetnek az ellenőrizetlenül hőmpölygő menekültáradatba, valósnak bizonyultak; a szíriai papírokkal ellátott merénylők gond nélkül jutottak célpontjaik közelébe és tudták végrehajtani az öldöklést;
 - a migránsok jelentős része adta ki magát szíriai menekültnek, csak hogy Németországba juthasson;
 - jelentős mennyiségű álhír jelent meg az internet közösségi oldalain, amelyek a radikalizmust, a bevándorlásellenességet és az idegengyűlöletet igyekeztek növelni.⁵⁰
- elektronikai hadviselés
 - a migránsok illegális bejutását Európába erre szakosodott embercsempészek szervezik; a határőrizet híradásának a figyelése ma már épp annyira nem akadály nekik, mint amennyire az ő vezetési hálójuk lehallgatása az állami szerveknek;
 - szintén az embercsempészek által alkalmazott módszerekhez tartoznak az útvonalakat figyelő, ellenőrző elektronikai felderítő – légi, földi, vízi – eszközök felderítése, zavarása, megsemmisítése.⁵¹
- fizikai megsemmisítés

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Dunai Márton: Hungary beefs up border with army, warns migrants to stay away. <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-hungary-law-idUSKCN0RL1K220150922> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 15.)

⁴⁸ John Rogin – Elli Lake: New Russian air defenses in Syria keep US grounded. <http://www.bloombergview.com/articles/2015-12-17/new-russian-air-defenses-in-syria-keep-u-s-grounded> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 19.)

⁴⁹ Matthew Chance: On board the warship Moskva: The naval power behind Russia's air war in Syria. <http://edition.cnn.com/2015/12/17/middleeast/syria-russian-warship-moskva/> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

⁵⁰ Pamela Geller: Muslim migrants raping women and children in camp in Germany. <http://pamelageller.com/2015/09/document-muslim-migrants-raping-women-and-children-in-camp-in-germany.html/> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

⁵¹ Matthew Chance: i. m.

minden arra képes fél alkalmazza valamilyen szinten az ellenérdekelte felek vezetési rendszerének a megbontását; az ISIL és az ismert embercsempészbandák vezetőit, a migránsok közé rejtőző személyeket, a vezetéshez szükséges kommunikációs eszközöket elsősorban az Amerikai Egyesült Államok, de a párizsi terrorcselekmények óta szinte az egész EU figyeli, és alkalomadtán semlegesíti.⁵²

- fontos vezetőkkel való kapcsolat
 - a migrációs válság és annak okai kezelése kapcsán – stratégiai szinten – élénk tárgyalások zajlottak különböző állami és nem állami vezetők, illetve szervezetek között; így felértékelődött a magyar–török, a magyar–bajor kapcsolat, míg a szerb és a horvát vezetőkkel való tárgyalások váltakozó eredménnyel jártak;
 - az MH a válságban érintett összes megyében folytatott katonai tevékenységeket, melyek kapcsán minden helyileg illetékes rendőr, katasztrófavédelmi, illetve közigazgatási vezetővel falutól a megyei szintig folyamatos kapcsolattartás és egyeztetés jött létre.
- számítógép-hálózati műveletek
 - nem állami szereplők: az Anonymus nevű hackerszervezet interneten hirdetett háborút az ISIL ellen,⁵³ ezzel közvetve hatással van a világhálón folyó, a migrációt gerjesztő, irányító vagy befolyásoló tevékenységekre; a migránsok részére útmutatást adó mobiltelefonokra letölthető applikációk⁵⁴ viszont folyamatosan frissülnek, ezzel segítve őket az éppen aktuális útvonal irányába; a migrációellenes szervezetek, egyének pedig különböző igaz vagy csak igaznak tűnő híreket terjesztenek a Facebookon és más közösségi megosztós oldalakon,⁵⁵ hogy szítsák a migránsok elleni gyűlöletet.
- civil-katonai együttműködés
 - Magyarország: a magyar határon kialakult válsághelyzet kifejezetten előtérbe helyezte a fegyveres erők, a rendvédelmi szervek és a kormányzati, valamint a nem kormányzati szervezetek közötti együttműködést; a menekültekről való gondoskodás terén a segélyosztásban jártas szervezetek és a támogatásban, biztosításban rutinos katonai alakulatok gyakorlatilag hasonlóan tevékenykedtek, mint a külföldi missziókban.
- tájékoztatás
 - ISIL: a közismert „fejlevágós” videók mellett azért ott vannak az iszlám harcosainak hősi életet és szűz lányokat ígérő toborzó, valamint az Iszlám Állam mintaszerű működését népszerűsítő, egyébként profi kivitelű filmek, plakátok, reklámok is; az Európában élő korábbi bevándorlók csalódott gyermekei és a céltalanul őgyelgő muszlim fiatalok fogékonyak az üzenetekre, és vagy beállnak harcolni, vagy megtanulnak terrorista merényleteket elkövetni, ami ellen Európának nincs hatékony ellenlépése.

⁵² Akár egy katonai támadás. <https://szabadiport.wordpress.com/2015/08/29/akar-egy-katonai-tamadas-igy-koordinálnak-az-illegális-migrációt-az-embercsempészek-gps-okostelefon-es-facebook/> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 15.)

⁵³ Ari Levi – Anita Balakhrstan: What Anonymous can really do to ISIS. <http://www.cnbc.com/2015/11/18/what-can-anonymous-really-do-to-isis.html> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 18.)

⁵⁴ Telefonos alkalmazást fejlesztettek ki a migránsok számára. <http://www.vg.hu/kozelet/kozeleti-hirek/telefonos-alkalmazast-fejlesztettek-ki-a-migransok-szamara-459033> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

⁵⁵ Pamela Geller: i. m.

- Amerikai Egyesült Államok: a CNN által „közvetített” migrációs híradások a magyar határról nemegyszer voltak egyoldalúak, megrendezettek, vagy éppen butaságot állítottak; az egyszerű, alapvetően liberális gondolkodású amerikai állampolgár részére azonban átment az „üzenet” és egyértelműen Magyarország ellen hangolta;
- Oroszország: a putyini tökéletes világ, az ébredő orosz medve, az erő reklámozása és vele szemben a hedonista, gyenge és hazug Amerika lejáratása, amelyet zsidó érdekek mozgatnak a háttérben; ugyanakkor egyértelmű állásfoglalás amellett, hogy nem fogadnak be menekülteket; az orosz emberek számára fontos értékek mentén azonnal a szívükhöz találó üzenetek;
- Magyarország: a tömeges migráció kapcsán talán a leginkább szemmel látható, érzékelhető az a fajta kommunikáció, amellyel naponta találkozunk; a kezdeti, migránsveszélyre figyelmeztető üzenetektől mára eljutottunk a nemzeti konzultációig és a kvótarendszer elleni szavaz(tat)ásig.

A felsorolás végén tanulságul az vonható le, hogy igaz a bevezetőben írt megállapítás, miszerint az információs technológiát kihasználva az azon alapuló tevékenységeket ma már mindenki alkalmazza mindenki ellen, legyen az állam, szervezet vagy egyén, függetlenül attól, hogy civil vagy hivatásos. A harc kimenetele pedig a tudáson, a befolyásolási képességen múlik.⁵⁶

KÖVETKEZTETÉSEK

Az előző fejezetekben foglaltak alapján – véleményem szerint – egyértelművé vált, hogy információs társadalomban élünk. Olyan közösségben, amely annak az információs forradalomnak köszönheti létrejöttét, amelynek hatásai:

- a hagyományos hierarchia-rendszerek gyengítése;
- a transznacionális vállalkozás típusai lehetővé tétele;
- a nemzeti szuverenitás néhány hagyományos kiváltságának eltörlése voltak.⁵⁷

Leegyszerűsítve, az eddigi fizikai határok és a távolság eltűntek, a hatalomról alkotott fogalmak megváltoztak, és ezzel a háborúról alkotott korábbi elképzeléseknek is változniuk kell. A jövő háborúja már nem – nemcsak – katonai erők között zajlik, hanem magában foglal nem állami szereplőket, civileket is, vagyis Martin Van Creveld⁵⁸ szerint *irregularizálódik*, és ezzel a Clausewitz-féle háborúfelfogás változik.⁵⁹ Tehát az akaratunk érvényesítése, az ellenségre kényszerítése ma már nem csak erőszakos eszközökkel történik. A hatalomért folyó harcban cél, eszköz és mód az információ.

Az előző fejezetekben tárgyalt, jelenleg is folyó tömeges migrációs válságot elemezve azokra a következtetésekre juthatunk, hogy:

- *a migráció oka* a vezető hatalmakkal nem igazán fontos, hiszen az Amerikai Egyesült Államok minden katonai beavatkozásának az adott térség destabilizációja volt az eredménye; Amerika árnyékában az EU folyamatosan megosztott, nem tud, nem is akar egységesen fellépni a stabilizáció érdekében;

⁵⁶ Munk Sándor: i. m.

⁵⁷ Brian Nichiporuk – Carl H. Builder: i. m.

⁵⁸ Izraeli történész, a Tel-Aviv Egyetem professzora.

⁵⁹ David S. Alberts – John J. Garstka – Frederick P. Stein: i. m.

- *a migráció gerjesztése* egyes államok, szervezetek érdeke: az ISIL erőt mutat, megosztja a Nyugatot, Törökország előnyös tárgyalási pozícióba kerül az unióval szemben, Oroszországgal szemben egy gyenge EU nem képes határozott szankciókra, egy destabilizált, megosztott Európa pedig előbb-utóbb megtörik; a „német álm” reklámozása nem német kezdeményezés; a szórólapokat a menekülttáborokban, illetve „menet közben” kapják;
- *a migráció útvonala* azt bizonyítja, hogy lehetőség van annak szabályozására; a délkeleten kulcspozícióban lévő Törökország zsilipként működik; az „útvonal” és a „gerjesztés” szorosan összefüggnek.

Összességében tehát úgy tűnik, a tét Európa jövője, az eszköz pedig a migráció. A fenti következtetések figyelembevételével arra a megállapításra juthatunk, hogy ez a „hatalmi játék” többszereplős, az érdekek összemosódnak. A fenyegetés tehát hibrid, a módszer aszimmetrikus. Ez abban nyilvánul meg, hogy míg a destabilizáció oka a Közel-Keleten az *erőszak alkalmazása a civilek, a polgári lakosság ellen*, addig Nyugat felé haladva ez fegyvertelen, *civil tömeg alkalmazása a fennálló rend (erőszak-monopólium) ellen*.

Európa már csak kulturális gyökerei és a jelenkorra jellemző liberális gondolkodás miatt sem képes a helyzetet határozottan kezelni, így a költséges háborúzást meghagyja az Amerikai Egyesült Államoknak, és inkább információs műveleteket folytat. Ez várhatóan a jövőben tovább erősödik, és az információs technológia, a műveleti eljárások tovább fejlődnek, a háború pedig tovább „civilisedik”.

Úgy gondolom, hogy a NATO egyfajta nosztalgikus vehemenciával veti magát a „hagyományos orosz fenyegetés” megválaszolásába, és *retró* megoldásokat tervez. Kicsit a „dobozon kívül gondolkodva” azonban nagyobb figyelmet szentelhetne a „nem annyira hagyományos” fenyegetések „nem annyira hagyományos” megválaszolására, aminek egyik legmegfelelőbb módja az információs műveletek jóval hatékonyabb alkalmazása lehetne.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf
- AJP 3-10. Allied Joint Doctrine for Information Operations. <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>
- Akár egy katonai támadás. In: Szabadriport. <https://szabadriport.wordpress.com/2015/08/29/akar-egy-katonai-tamadas-igy-koordináljak-az-illegalis-migrációt-az-embercsempeszek-gps-okostelefon-es-facebook/>
- Alberts, David S. – Garstka, John J. – Stein, Frederick P.: *Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority*. CCRP Publication Series; 2nd Edition, 2000. ISBN 9781579060190.
- Arquilla, John – Ronfeldt, David: *A new epoch – and spectrum – of conflict*. In: In Athena’s camp: preparing for conflict in the information age. RAND, 1997. ISBN 0-8330-2514-7.
- Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: *Az Iszlám Állam. TERRORIZMUS 2.0 – Történet, ideológia, propaganda*. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, Kossuth Kiadó, 2016. ISBN 978-963-09-8441-6.
- Chance, Matthew: *On board the warship Moskva: The naval power behind Russia’s air war in Syria*. In: CNN. <http://edition.cnn.com/2015/12/17/middleeast/syria-russian-warship-moskva/>

- Dauer, Ulrike: *Austria, Hungary clash on migrant policy*. The Wall Street Journal. <http://www.wsj.com/articles/austria-hungary-clash-on-migrant-policy-1442065231>
- Dunai Márton: *Hungary beefs up border with army, warns migrants to stay away*. http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-hungary-law-idUSKCN0RL1K220150922_
- EU considers military attacks on targets in Libya to stop migrant boats. The Guardian. <http://www.theguardian.com/world/2015/may/10/eu-considers-military-attacks-on-targets-in-libya-to-stop-migrant-boats>
- Geller, Pamela: *Muslim migrants raping women and children in camp in Germany*. In: Pamela Geller Blog. <http://pamelageller.com/2015/09/document-muslim-migrants-aping-women-and-children-in-camp-in-germany.html/>
- Haig Zsolt: *Az információs társadalmat fenyegető információalapú veszélyforrások*. Hadtudomány. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/3/2007_3_4.html
- Hohman, Leo: *ISIS smuggler: We will use refugee crisis to infiltrate the west*. World Net Daily. <http://www.wnd.com/2015/09/isis-smuggler-we-will-use-refugee-crisis-to-infiltrate-west/>
- International Organization for Migration. <http://www.iom.int/mcof>
- Iraq: Isis advance threatens civilians. In: Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2014/06/12/iraq-isis-advance-threatens-civilians>
- Levi, Ari – Balakhrstan, Anita: *What Anonymous can really do to ISIS*. In: CNBC News. <http://www.cnbc.com/2015/11/18/what-can-anonymous-really-do-to-isis.html>
- Libicki, Martin C.: *What is information Warfare*. ACT, 1995. ISBN-10: 9996680614.
- Martinez, Michael: *Putin: 'If necessary, we will use' advanced military capability in Syria*. In: CNN. <http://edition.cnn.com/2015/12/19/middleeast/syria-russia-violence/>
- Már a BBC is a magyar plakátháborútól hangos. HVG. http://hvg.hu/itthon/20150614_Mar_a_BBC_is_a_magyar_plakathaborutol_han
- McDonald-Gibson, Charlotte: *How ISIS threatens Europe*. <http://time.com/3720076/isis-europe-migrants/>
- Migrant crisis: Hungary ambassador to US defends migrant policies. In: BBC. <http://www.bbc.com/news/world-europe-34265238>
- Munk Sándor: *Az információs műveletek típusai és modelljei. Csak információs támadás és védelem?* Hadtudomány. <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/1/z-02/chapter1.htm>
- Nichiporuk, Brian – Builder, Carl H.: *Societal implications*. In: In Athena's camp: preparing for conflict in the information age. RAND, 1997. ISBN-13: 978-0833025142.
- Orbán Viktor: *Egy modern kori népvándorlás zajlik ma szinte az egész világban*. In: Breuerpress. <http://www.breuerpress.com/2015/06/02/orban-viktor-egy-modern-kori-nepvadorlas-zajlik-ma-szinte-az-egesz-vilagban/>
- Rajcsányi Gellért: *Lehetetlen a mérsékelt Iszlám?* In: Mandiner Blog. http://mandiner.blog.hu/2015/12/06/lehetetlen_a_mersékelt_iszlám_egy_muszlim_doktorno_vallomasa_iszlámrol_es_radikalizmusrol#
- Roberts, Hannah: *ISIS threatens to send...* <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2958517/The-Mediterranean-sea-chaos-Gaddafi-s-chilling-prophecy-interview-ISIS-threatens-send-500-000-migrants-Europe-psychological-weapon-bombed.html>
- Rogin, John – Lake, Elli: *New Russian air defenses in Syria keep US grounded*. In: Bloomberg View. <http://www.bloombergview.com/articles/2015-12-17/new-russian-air-defenses-in-syria-keep-us-grounded>
- Shenk, David: *Data smog: surviving the information glut*. HarperCollins, 1997. ISBN 978-0062515513. Syrian refugees. <http://syrianrefugees.eu/>

- Dr. Szalkai-Szell Attila: *Migránsok, menekültek és bevándorlók*. Hadtudományi Szemle.
http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2015/2015_3/15_3_forum_szalkai_szell_A4.pdf
- Szun-Ce: *A hadviselés törvényei*. (Fordította Tőkei Ferenc.) Balassi Kiadó, Budapest, 1998. ISBN 9635061943.
- Telefonos alkalmazást fejlesztettek ki a migránsok számára. In: Világgazdaság. <http://www.vg.hu/kozelet/kozeleti-hirek/telefonos-alkalmazast-fejlesztettek-ki-a-migransok-szamara-459033>
- Toroczky László: *Message to illegal immigrants from Hungary*. In: YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=fgJRjy2Xc0c>
- Warren, Rosalyn: *Why are refugees going to Germany and will they stay*. In: BuzzFeed. <http://www.buzzfeed.com/rossalynwarren/why-are-refugees-going-to-germany-and-will-they-stay#.sdzNmeagw>